

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot.uz

«Til va adabiyot – Преподавание языка и литературы – Language and literature teaching» (e-mail:tilvaadabiyotuz@gmail.com) <https://oak.uz/pages/4802>

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislar instituti” Milliy tadqiqot universiteti hamda O‘zbekiston Milliy universiteti jahonning Top-550, hamda Top-1000 universitetlar qatoridan joy oldi.

logopedlarning deontologik yondashuv asosida kasbiy madaniyatini rivojlantirish.....	74	Dildor Bazarova, Jaxongir Qurbonov. O'tkir Hoshimovning maqollardan foydalanish mahorati.....	133
Махфуза Ахмедова. Общие вопросы развития и совершенствования речевой компетенции будущих учителей младших классов.....	76	Nargiza Pazlitdinova. Manzili munavvar olima.....	134
Dilafruz Rahmonkulova. La pertinence du theme des relations familiales dans l'œuvre de marcel pagnol « le chateau de ma mere».....	80	Toxir Aglamov. Masal janrining yuzaga kelishi va uning ahamiyati haqidagi ba'zi fikrlar.....	137
Shoxruh Faxriddinov. Role of teaching modern methods in learning English language.....	82	Muqaddas Saidakbarova. Kubroviya tariqatida olami Sug'ro va olami Kubro masalasi.....	139
Nasiba Mirzayeva. Modern approaches and methods in teaching english.....	84	Gulandom Tog'ayeva. Tasavvufda ruhiy kamolot qirralari.....	142
Zukhra Khakimova. The integration of sustainable development goals into curricula in higher education institutions: benefits and challenges.....	87	Maftuna Rahimova. Falsafada so'zga belgi sifatida qarashning vujudga kelishi.....	143
Kamola Abdulkhakimova. Competent based learning approach in education system of Korea, Japan and Finland.....	89	Aziza Xolboboyeva. Sotsiologiyistik reklamada diskursidagi ifodasi.....	145
Nilufar Mukimova. Filologik fanlarni o'qitishda FIGWORT va FARBWORT metodlaridan foydalanish metodikasi.....	92	Xurshida Ro'ziyeva. Abdulla Oripov she'riyatida frazeologizmlar badiiy tasvir vositasi sifatida.....	148
Adabiyotshunoslik		Berdibek Yusupov. O'quvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....	150
Tadjixon Sabitova. Akbarshoh – Boburiylar sulolasining eng buyugi.....	95	Sadokat Yusupova. Eyji Mano – “Boburnoma” tadqiqotchisi sifatida.....	152
Shahlo Karimova. Qo'qon adabiy muhiti shoirlari ijodida adabiy ta'sir va ijodiy mushtaraklik (Zavqiy ijodi misolida)..97		Jaxongir Tursunov. Sifatlash – tilning badiiy tasvir vositasi (Odil Yoqubov asarlari misolida).....	155
Oqiljon Mavlonov. Qorako'z – sochi boshdin-ayoq chin-u shikanli ma'shuqa qiz.....	99	Nilufar Qurbonova. Tarjimon talabalarning deontologik kompetensiyasini shakllantirish.....	157
Shaxnoza Choriyeva. “Qahramonning o'limi” romanining badiiy o'ziga xosligi.....	102	Gulhayo Xolmurodova. Identification criteria, structure and methods of studying semantic fields.....	159
Mohinur Mansurova Shahzoda Xayrullayeva. O'zbek adabiyotida satira va yumor yo'nalishi rivoji.....	104	Dildora Abdullayeva. Alisher Navoiy kichik lirik janrdagi asarlarining maktab darsliklarida berilishi.....	162
Dilnoza Xamroyeva. Abdulla Sher ijodi va folklor.....	106	Nilufar Maxsudova. Maqol va matallar baholashni ifodalovchi kategoriya sifatida.....	164
Tadqiqot		Maxmud Babayorov. Xalq maqol va matallarida sport leksemalari qo'llanishining emotsional-ekspressiv jihatlari.....	167
Muhayyo Ergashova. Til sathlarida lokal ifodalanishlar.....	109	Нилуфар Кахарова. Факторы, обуславливающие употребление тавтологий и плеоназмов в речевом общении.....	171
Odinaxon To'xtasinova. So'z turkumlarini o'rganishning tipologik tamoyillari.....	112	Махмуджон Бахтиёр. Организация рефлексивной деятельности студентов в обучении русскому языку.....	173
Adibaxon To'raxojayeva, Kamola Hamidova. O'zbek tili ijtimoiy-siyosiy leksikasini mazmuniy maydon asosida o'rganish.....	113	Dilafruz Ergasheva. Ingliz tilida frazeologik birliklar, frazeologik omonimlik sinonimlikning ingliz adabiyoti misolida tasnifi.....	176
Mazmuna Otaboyeva. Holatni ifodalovchi fe'l leksemalarida darajalanish hodisasi (o'zbek va ingliz tillarida).....	115	Shoxida Mamadjanova. Boshlang'ich ta'limda chet tilini o'qitishda o'yin texnologiyalari asosida leksik ko'nikmalarni shakllantirish.....	179
Malika Rajapova. Allegoriya badiiy tasvir vositasi va stilistik trop sifatida.....	118	Xusan Axmedov. Роль критического мышления в формировании базовых навыков учащихся начальных классов.....	182
Nodiraxon Ismatova. Rang nomlari bilan shakllangan toponimlarning lingvokulturologik tadqiqi.....	120	Толибжон Мирзалиев. Об эффективном применении игрового обучения на занятиях русского языка в вузе.....	185
Feruz Mamatqulova, Muqaddas Saidakbarova. O'zbek va boshqird xalq og'zaki ijodidagi umumiy mavzular.....	122	Дилфуза Мирзалиева. О сущности инновационного подхода к обучению в вузах.....	187
Ozodjon Ochilov. Xitoyda vatanparvarlik she'riyat maktabining paydo bo'lishi va uning asosiy g'oyaviy yo'nalishlari.....	124	Дилфуза Умарова. Совершенствование методики преподавания иностранного языка через художественную литературу в начальном образовании.....	189
Akbarjon Hasanov. Ironiyaning pragmalogiyistik va lingvopoetik tahlili.....	129	Адолат Кенжаева. Нейролингвистические	
Nurislom Xursanov. Dramatik diskursning kognitivmaydoni.....	131		

Gulandom TOG'AYEVA,
 Chirchiq davlat pedagogika universiteti
 Gumanitar fanlar fakulteti
 O'zbek adabiyotshunosligi kafedrasida dotsenti,
 filologiya fanlari nomzodi

TASAVVUFDA RUHIY KAMOLOT QIRRALARI

Annotatsiya: maqolada inson ruhiy kamolotida tasavvufiy-diniy mazmundagi adabiy asarlarning o'rni Mirzo Kenjabek ijodi misolida tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: *tasavvuf, Komil inson, obraz, lirik kechinma, dard, ishq, Mirzo Kenjabek, lirika, obraz.*

Annotation: in the article, the role of literary works of mystical and religious content in human spiritual development is studied on the example of Mirzo Kenjabek's work.

Keywords: *sufism, Perfect person, image, lyrical experience, pain, love, Mirzo Kenjabek, lyric, image.*

Аннотация: в статье на примере творчества Мирзо Кенджабека исследуется роль литературных произведений мистического и религиозного содержания в духовном развитии человека.

Ключевые слова: *суфизм, Совершенный человек, образ, лирический опыт, боль, любовь, Мирзо Кенджабек, лирика, образ.*

Taniqli adabiyotshunos olim Ibrohim Haqqul o'zining "Irfon va idrok" kitobida tasavvuf haqida fikr yuritib shunday degan edi: "Tasavvuf ahli – Alloh muhabbatiga berilgan oshiqdir. Ular dunyo go'zalligi, hayot mazmuni, inson taqdiri va shaxsning ma'naviy-ruhiy kamolotini bevosita ilohiy ishq mohiyatiga muvofiq ravishda idrok etishgan"[1.107]. Tasavvuf she'riyati ko'ngilni nurlantirib, ruhni uyg'otadi. Poklik hamda samimiylik bilan Haq ishqiga undaydi. Tasavvuf she'riyati islomiy ma'rifatdan bahra olib, Qur'on va Hadisdan, Islomning mohiyatidan hikmatga to'ladi, Ishq olamining shavqi ila qalblarni isloh etishga undaydi.

Alisher Navoiy "Tangri ehsoni" deb ta'riflagan, Fuzuliy esa "Rutbai she'r" ("She'r martabasi") deb tavsiflagan she'riyatda qalam tebratgan kishilar ham Haq yo'lidan yurguvchilardir. Shu boisdan ham Sharq mumtoz adabiyoti, xususan, o'zbek mumtoz adabiyotini komil inson ma'naviy olamiga oid diniy-ma'rifiy, didaktik mavzulardan ajragan holda tasavvur qilib bo'lmaydi.

Mirzo Kenjabek sharq mumtoz an'alarini, tasavvuf maslagi ila ozuqalangan ijodiy o'zanni davom ettirayotgan favqulodda nodir iste'dod sohibi, yetuk so'z san'atkoridir.

Shoir asarlarida yaratilgan obrazlari orqali insonlarni tafakkur qilishga undaydi, lirik qahramonning ichki kechinmalarini ochib beradi. Shoir she'rlaridagi har bir obrazning o'z falsafiy ma'nosi bor. Shoirning tasavvufiy-ma'rifiy ruhdagi she'rlarini o'qir ekanmiz, ularning sarlavhasiyiq bizni qanday nodir tuyg'ular o'z bag'riga chorlayotganidan darak bera boshlaydi.

Mirzo Kenjabek she'rlaridagi nasihatgo'y lirik qahramon chin oriflik maqomlarini yaxshi bilgan inson qiyofasida gavdalanadi.

Dunyoda shohmisan, kosibmi, tojir,

Nafsing vatanidan qalbingni qochir.

Madinaga ko'chgan muhojir derlar,

Rabbiga ko'chganlar – asliy muhojir! [2.238.]

Inson komil, zohid, orif bo'lishi uchun birinchi navbatda nafs bilan kurashda g'alaba qilishi lozim. Bandaning bu foni dunyodagi mansabi Olloh nazdida teng ekanligi ruboyni dastlabki satrlaridan ta'kidlanadi. Qalbni nafsdan poklagan insongina Robbisiga yaqin va suyuqli bandalardan bo'la oladi. "Rabbiga ko'chganlar – asliy muhojir" deya go'zal tashbeh keltiradi va ilm-u amalda ham nafsni yengib, Alloh tomon qalbini poklab borganlarning darajasini ulug'laydi. Bir so'z bilan aytsak, shoir ijodi insof va diyonat, ishonch va e'tiqod, ezgulik va saodat, Vatanga muhabbat singari umuminsoniy fazilatlarini ulug'lashga qaratilgan. Mirzo Kenjabek diniy-ma'rifiy yo'nalishda ijod qilishga ilhomlantirgan sabablarni quyidagicha izohlaydi: "Istiqlol mening qulfi dilimni ochdi. "Sahihi Buxoriy" tahriri, "Sunani Termiziy" va "Tazkirat ul-avliyo" tarjimai mening yo'limni sayoz, majoziy darslardan teran, asl, haqiqiy, pok daryolar tomon burdi. Milliy universitetdan keyin hazrati Imom Buxoriy nomlaridagi Oliy Islom institutida ham ta'lim oldim. Naqshbandiya tariqatiga mansub bo'lib, ma'no olamiga sho'ng'idim. Diniy-ma'rifiy kitoblari tahriri, tarjimai va nashri menga ulkan mas'uliyat yukladi: xalqimizning imon-e'tiqodi, ma'naviy yehtiyojlari, yosh avlodning sog'lom e'tiqod bilan to'g'ri kamol topmog'i uchun, dunyo va oxirat saodati uchun butun kuch-quvvat va iste'dodimni fido qilish zaruriyati tug'ildi. Buni to'liq udda qila olmayotgan bo'lsam-da, baholi qudrat harakatdaman".[3.]Shoir ijodidagi tasavvufiy mavzuning badiiy talqinlari, lirik kechinmaning turfa xilligi hamda badiiy ifodadagi irfoniy-ijtimoiy g'oyalar – ularning barchasi insof va diyonat, ishonch va e'tiqod, ezgulik va saodat, Vatanga muhabbat singari umuminsoniy fazilatlarini ulug'lashga qaratilganini kuzatish mumkin. Qur'oni karim va Hadisi shariflarning badiiy talqinlarida aks etgan islomiy g'oya va qarashlar orqali inson ko'ngilini ma'rifat ziyosi bilan yoritish, inson ruhiyati va psixologiyasini o'zgartirish va poklash mumkinligi shoir Mirzo Kenjabek ijodiy

maqsadining asosiy g'oyasi va ustuvor yo'nalishini tashkil etadi.

Mirzo Kenjabekning so'zi hamda amali bir bo'lgan, ham hayot yo'li, ham mazmunli asarlari bilan barchaga o'rnak bo'la oladigan chin ma'nodagi fidoyi desak mubolag'a bo'lmaydi. Mirzo Kenjabek ijodi his-tuyg'ulari jo'sh urgan badiiy qahramon inkishofidir:

Hali o'lmay turib, do'stlar, bu hijron dog'idan o'ldim,
Ko'zimdagi yosh bitib, sog'lom yurak qaqrog'idan o'ldim.

Shoir aytgan "yurak qaqrog'i" istilohi nimani anglatadi? Bu suvsizlikdan qaqragan gulning "hayqirig'i" emasmi? Bu nidoning ismi Allohga muhabbat edi. Aslida Mirzo Kenjabek ijodining mohiyatida ana shu "ilm va muhabbat dengiziga g'arqlik" bor, oshuftalik bor. Ana shu qudratli qat'iyat shoirning she'rlariga ham ko'chgan:

Qonun yo'q ishq degan qonundan bo'lak,
Qismat! Bas, so'rmagil qonimdan bo'lak.

Raqib borin tikdi jonidan boshqa,

Mening hech narsam yo'q jonimdan bo'lak...[4.258]

Birinchi satrga diqqat qiling. "Qonun yo'q ishq degan qonundan bo'lak" deydi shoir. Bu juda katta ruhiy qadam. Bu juda bepoyon jarayon aslida. Chunki ishq tasavvufning "joni," borlig'i. "Ishq" istilohiga shoirlar necha asrlardan beri sharhlar bag'ishlaydilar,

ammo tugamaydi, asrlardan beri shoirlar o'rtasida yakdil xulosa yo'q. Chunki "Ishq, asli eski narsa, har bir yurak uni yangilaydi" (Rafael Toqtosh).

Shoir hadislarida kelgan ma'nolarni she'riy bayon etadi. Uning bu yo'nalishda yozgan she'riy manzumalarida Shayx Ahmad Yassaviy hazratlarining, qolaversa, ushbu yo'nalish izdoshlarining uslubiga xos ohanglar seziladi:

Mo'minlarni hibbs aylagan dunyosidir,

Unda jannat: sut va asal daryosidir,

Haq jamoli ne'matlarning a'losidir,

Ana shunday xushxabar bor mo'minlarga! [5.38]

Shoirning bu she'riy talqinlarining negizida Qur'oni karimning "Baqara" surasi 25-oyati ma'nolari aks etadi: "(Ey Muhammad alayhissalom), imon keltirib, yaxshi amallar qilgan zotlarga xushxabar beringki, ular uchun ostlaridan daryolar oqib turuvchi jannatlar bor". Badiiy so'z madaniyati bu – insonga o'zligini o'ziga tanitish san'atidir. Aslida, borliqning tiriklik mundarijasida insonning burchi, vazifalari kam emas. Lekin o'zlik shunday bir daraxtki, u odamning sochidan tirnog'igacha, fikr-tafakkur ummonigacha, tuyg'ular osmoniga bo'lgan ruhoni – Vatandir. Shoir Mirzo Kenjabek ijodida ana shu tuyg'ular dunyosiga ulkan oshuftalik bor.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Иброҳим Ҳаққул. Ирфон ва идрок. – Т.: Маънавият, 1998.-Б.107.
2. Мирзо Кенжабек. Сайланма. – Т.: "Адабиёт нашриёти", 2022.-Б.238.
3. [http://: ziuoz.com](http://ziyouz.com). Мирзо Кенжабек. Рухнинг озукиси маънавият бозорларидадир.(2011)
4. Мирзо Кенжабек. Сайланма. – Т.: "Адабиёт нашриёти", 2022.-Б.258
5. Мирзо Кенжабек. Хушхабар. – Т.: "Наврўз", 2018. -Б.38

Maftuna RAHIMOVA,
PhD,
dotsent, Qo'qon DPI

FALSAFADA SO'ZGA BELGI SIFATIDA QARASHNING VUJUDGA KELISHI

Annotatsiya: ushbu maqolada falsafada so'zga belgi sifatida qarashning tadrijiy taraqqiyoti, so'z va predmet munosabati, ifodalovchi va ifodalanmish haqidagi qarashlar tahlili keltirilgan.

Kalit so'zlar: *belgi, so'z, predmet, til, ifodalovchi, ifodalanmish, munosabat.*

Аннотация: в данной статье представлен анализ постепенного развития взгляда на слово как знак в философии, взаимоотношения слова и предмета, репрезентирующего и выражаемого.

Ключевые слова: *знак, слово, предмет, язык, представитель, выражение, отношение.*

Annotation: this article presents an analysis of the gradual development of the view of the word as a sign in philosophy, the relationship between the word and the object that represents and is expressed.

Key words: *sign, word, object, language, representative, expression, attitude.*

Kirish. So'zga belgi sifatida qarash antik falsafa davrida vujudga kelgan. Ma'lumki, bu falsafa o'z tarkibiga barcha xususiy fanlarning ilk muammolarini qamrab olgan naturalistik falsafa edi. Unda so'zning borliqqa, so'z tovush tomonining o'z predmetiga munosabati, borliqning so'zda in'ikos etishi masalalari muhokama etilgan. Bu o'rinda shuni eslatish kerakki, yunon faylasuflari "so'z" atamasini har xil ma'nolarda, ya'ni so'zning faqat tovush tomoni uchun ham, tovush tomoni va ma'nosi uchun ham, faqat ma'nosi uchun ham qo'llaganlar. Ular so'z ma'nosi, tushunchasi va predmeti (dyanotati) orasiga chegara qo'yimaganlar. Ko'pincha so'zning "tovush" tomoni uchun "nom", "ot", "ism" atamalaridan foydalanadilar.